

TTK' ya Göre Anonim Şirketlerin Kendi Paylarını İktisap Etmesi ve Muhasebeleştirilmesi*

Fikret OTLU

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, fikret.otlu@inonu.edu.tr

İsmail BEKÇİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Özlem Nilüfer KARATAŞ

Sorumlu Yazar, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ozlem_nilufer@yahoo.com

Öz

Global ekonomi dünyasında yaşanan gelişmeler nedeniyle 1957 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu (TTK) ekonomi çevrelerinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bu yüzden TBMM tarafından yeni TTK çalışmaları başlatılmış ve bu çalışmalar 13.01.2011 tarihinde sonuçlandırılarak kabul edilmiştir. Yeni hazırlanan TTK, 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TTK ile ekonomi dünyasının çehresini değiştirecek birçok yenilik getirilmiştir. Bu yeniliklerden birisi de Eski TTK'ye göre "tasfiye nedeni" kabul edilen "anonim şirketlerin kendi paylarını iktisap etmeleri" konusudur. Çalışmada, yeni TTK'de yer alan bu düzenleme tüm boyutlarıyla incelenmiş ve iktisap paylarının çeşitli açılardan ele alınarak muhasebeleştirilmesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: TTK, İktisap, Anonim Şirket, Hisse Senedi.

JEL Sınıflandırma Kodları: M41, M21.

To Acquire Its Own Shares By the Joint Stock Companies and They Are Accounted

Abstract

Because of the developments in global economy world, Turkish Commercial Law (TTK) which is come into force in 1957, comes up short on the needs of economy environments. So, new TTK studies are started from the TBMM and these studies are concluded and accepted in 13.01.2011. New afoot TTK, is published in number of 27846 Official Journal and is come into force in the date of 01.07.2012. With new TTK many novelties which can change the face of economy world, are generated. One of these novelties is the subject of "joint stock companies' acquiring their own shares" which is accepted as clearance cause for old TTK. In the study, this arrangement in new TTK is examined with its all dimensions and is focused on accounting with handling the portions of acquisition from various aspects.

Keywords: Turkish Commercial Law, Acquiring, Stock Joint Companies, Share.

JEL Classification Codes: M41, M21.

* Bu çalışma, TMES-2013'de sunulan "TTK'ya Göre Anonim Şirketlerin Kendi Paylarını İktisap Etmesi ve Muhasebeleştirilmesi" isimli bildiri güncellenerek ve revize edilerek hazırlanmıştır.

**Atıfta bulunmak için...|
Cite this paper |**

Otlu, F., Bekçi, İ. & Karataş, Ö.N. (2014). TTK' ya Göre Anonim Şirketlerin Kendi Paylarını İktisap Etmesi ve Muhasebeleştirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 283-298.

1. Giriş

TTK, Cumhuriyet tarihimizin ekonomik alanda önemli hukuk reformlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bilindiği üzere 1956 tarihli 6762 sayılı TTK, Alman Profesör Ernst Hirsch'in Türkiye de uzun bir dönem titizlikle yürüttüğü çalışmalarının somut bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve uygulamaya girdiği dönemde ihtiyaca fazlasıyla karşılık vermiştir. Bu kanun uluslararası uygulamaların tersine bugüne dek çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Örneğin AB'ye üye ülkeler ticaret kanunlarının ortalama 64 defa değiştirmişler ancak 50 yıl içerisinde ülkemizde Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu gibi temel kanunlar yenilense de TTK'de köklü bir değişiklik yapılmamıştır. Bu durum TTK'nin, küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin karşısında yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla yeni bir TTK hazırlanması ihtiyacı doğmuştur.

13. 01. 2011 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen TTK 14. 02. 2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yeni TTK daha önce belirtildiği üzere ekonomi çevrelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için birçok yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerden biri de, Eski TTK'ye göre "tasfiye nedeni" olan "anonim şirketlerin kendi paylarını iktisap etmeleri" konusudur. Anonim ortaklıkların kendi paylarını iktisap edebilmesi, 6762 Sayılı Kanun 329'uncu maddesini çok aşan ve AET'nin ortaklıklara yönelik 2'inci yönergesiyle uyum içinde bulunan bir düzenlemeye bağlanmıştır. Yeni kanun eskisi ile karşılaştırılmayacak kadar esnek, liberal ve market-makerliğe da olanak sağlayan bir yapıdadır (6102 sayılı TTK Genel Gereğesi Madde 379 2. Fıkra).

2. İktisap Kavramı

İktisap, "bir şeyin mülkiyetini ele geçirme, kazanmak, elde etmek" anlamlarını taşımaktadır (Özcan, 1985, 68). İktisap, aslen iktisap ve devren iktisap olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

Aslen İktisap: Bir hakkın doğrudan doğruya, ilk sahibi olarak iktisap edilmesine hakkın *aslen iktisap* edilmesi denilmektedir (Oğuzman ve Barlas, 2003, 151). Anonim ortaklıklarda payların aslen iktisabı ise kuruluşta veya esas sermaye artırımında payların taahhüt edilmesi veya kayıtlı sermaye sistemini benimsemiş olan anonim şirketlerde, yönetim kurulu tarafından ihraç edilen yeni sermayeyi temsil eden pay senetlerinin satın alınması yoluyla gerçekleşir. Ayrıca, bir ticaret ortaklığının tür değiştirmesi veya anonim şirket çatısı altında birleşmesi hallerinde de ortaklık payları aslen iktisap edilmektedir (Tekinalp vd., 2003, 476).

Devren İktisap: Bir hakkın bir kimseden diğerine geçmesi halinde, yeni hak sahibinin hakkı iktisap tarzı, devren iktisaptır (Oğuzman ve Barlas, 2003, 151). Bu tür kazanım, ya devreden ile iktisap eden şahsın bu hususta anlaşmaları sonucu vaki olur ya da onların iradeleri dışında miras intikali, cebri icra, mahkeme kararı

şeklinde ortaya çıkmaktadır (Oğuzman ve Seliçi, 2002, 537). Anonim ortaklık payının devren kazanılmasında ise, payın aslen iktisap edenlerden veya daha sonraki hak sahiplerinden devren kazanılması söz konusudur. Devren iktisap ya senede bağlanmamış çıplak payın ya da pay senedinin kazanılmasıyla gerçekleşmektedir (Tekinalp vd., 2003, 478).

Bu açıklamalar çerçevesinden bakıldığında bir anonim şirketin kendi paylarını iktisabı ise; satın alma, bir alacağa karşılık alma ya da hiçbir karşılık ödemededen (ivazsız) elde etmesidir.

3. SPK'ya Göre Payların İktisabı

SPK'ya göre Anonim Şirketlerin kendi paylarını iktisap edebilmesi SPK Madde 22'de düzenlenmiştir. Bu madde aşağıdaki gibidir:

(1) Halka açık ortaklıklar, kendi paylarını, Kurul tarafından belirlenen şartlar çerçevesinde satın alabilir ve rehin olarak kabul edebilirler. Kurul, halka açık ortaklıkların kendi paylarını satın ve rehin almasına ilişkin şartlara, işlem sınırlarına, geri alınan payların elden çıkarılması veya itfası ve bu hususların kamuya açıklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenler.

(2) Halka açık ortaklık paylarının, söz konusu ortaklığın konsolide bilançosuna dâhil edilen ortaklıklar tarafından satın alınması da bu madde hükümlerine tabidir.”

Yukarıda zikredilen Madde 22'ye dayanarak SPK 10. 08. 2011 Tarih ve 26/767 Sayılı Kararına göre payları İMKB'de işlem gören şirketlerin kendi paylarını satın almaları sırasında uyacakları ilke ve esasları ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

a) Geri alım işlemleri, genel kurul tarafından onaylanmış geri alım programı çerçevesinde ve azami 18 aylık bir süre için verilebilecek yetki dahilinde yönetim kurulu tarafından yapılır.

b) Geri alımı yapılacak paylar İMKB'de işlem gören nitelikte olmalı ve alımlar yalnızca İMKB'de gerçekleştirilmelidir.

c) Geri alımı yapılacak payların, daha önce iktisap edilenler dahil, toplam nominal değeri, şirketin ödenmiş/çıkarılmış sermayesinin %10'unu aşamaz. Bu oranın aşılması halinde aşım sebep olan paylar, alım tarihini müteakip 6 ay içerisinde elden çıkarılır. Bu madde Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 23. 08. 2013 tarihli 29/954 sayılı kararı ile **“Şirketin geri almış olduğu payların elden çıkarılmasına ilişkin sürelerin ve oranların belirlenmesinde 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır.”** şeklinde değiştirilmiştir.

d) Geri alınan paylar ile söz konusu paylar çerçevesinde edinilmiş bedelsiz paylar için azami elde tutma süresi 3 yılı aşmamak üzere şirket tarafından serbestçe belirlenebilecek olup, bu süre zarfında elden çıkarılmayan paylar sermaye azaltımı yapılmak suretiyle iptal edilir.

e) Geri alınan paylar, 32 no'lu Türkiye Muhasebe Standardı çerçevesinde, bilançoda özkaynaklar altında bir indirim kalemi olarak izlenir ve finansal tablo dipnotlarında gerekli açıklamalar yapılır. Söz konusu payların elden çıkarılmasından kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilemez.

f) Geri alımı yapılan paylar sadece borsada satış yoluyla ve ancak açıklanan geri alım programı sona erdikten sonra elden çıkarılır. Geri alınan paylar çerçevesinde edinilmiş bedelsiz paylar için de aynı esaslar uygulanır.¹

g) Geri alınan payların elden çıkarılması halinde gerçekleşen her bir satış işlemi, işlem tarihini izleyen iş günü içerisinde şirket tarafından, işleme konu payların nominal tutarını, işlem fiyatını, sermayeye oranını, varsa bu paylara bağlı imtiyazları ve işlem tarihini içeren bir özel durum açıklaması yapılması suretiyle kamuya duyurulur. **Bu madde Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 23. 08. 2013 tarihli 29/954 sayılı kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır.**

h) Esas sermaye sisteminde, şirket tarafından sermaye artırımına ilişkin genel kurul kararının alındığı tarihten itibaren, kayıtlı sermaye sisteminde ise, şirket tarafından sermaye artırımına ilişkin yönetim kurulu kararının alındığı tarihten itibaren sermaye artırım işlemlerinin sona erdiği tarihe kadar geri alım işlemi yapılamaz.

Bu kararda, uygulamanın başlama tarihine ilişkin bir ifade yer almamaktadır. SPK karar tarihi itibarıyla uygulamanın yapılmasının mümkün olduğunu ve Yeni TTK'nin yürürlüğe girmesini beklemeden işlem yapılabileceğini belirtmiştir.

4. TTK'ya Göre Payların İktisabı

4.1. 6762 Sayılı Eski TTK'ya Göre Payların İktisabı

Anonim ortaklıkların kendi paylarını iktisap etmeleri ile ilgili 6762 sayılı Eski TTK 329. Maddesinde, aşağıda sayılan istisnai haller dışında şirketlerin, ortaklık paylarını temsil eden hisse senetlerini temellük edemeyeceği yani satın alamayacağı gibi rehin olarak da kabul edemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır. Kanun'a göre bu senetlerin temellükü veya rehin alınması neticesini doğuran akitler de hükümsüz sayılmaktadır. Bu maddenin uygulanamayacağı istisnai haller ise şunlardır:

- Hisse senetleri, şirketin sermayesinin azaltılmasına dair bir karara dayanılarak devralınmışsa;

- Hisse senetleri, şirketin kurulması veya esas sermayesinin çoğaltılması dolayısıyla vaki olan iştirak taahhüdünden başka bir sebepten doğan şirket alacaklarının ödenmesi maksadıyla devralınmışsa;
- Hisse senetleri, bir mamelekin veya işletmenin borç ve alacaklarıyla beraber temellük edilmesi neticesinde şirkete geçmişse;
- Hisse senetlerinin devir veya rehin alınması keyfiyeti esas mukaveleyle göre şirket konusuna giren muamelelerden ise;
- Hisse senetleri idare meclisi azaları, müdürler ve memurlar tarafından kendilerine bu sıfatla düşen mükellefiyetlere karşı rehin olarak yatırılmış ise;
- Temellük ivazsız ise.

Devralınan hisse senetleri, derhal imha edilir ve bu hususta tutulan zabıt ticaret siciline verilir. Diğer hallerde bu senetler ilk fırsatta tekrar elden çıkarılır. Bu muameleler yıllık raporda gösterilir. Şirketçe devralınan payların umumi heyette temsili caiz değildir.

4.2. 6102 Sayılı Yeni TTK'ya Göre Payların İktisabı

Anonim ortaklıkların kendi paylarını iktisap etmesi durumu yeni kanunda, eski kanuna nazaran daha ayrıntılı ve hatta belirli oran dâhilinde bu duruma izin verecek şekilde düzenlenmiştir (Pulaşlı, 2012, 827). Yeni TTK, 6762 sayılı Eski TTK'nin 329. maddesinde yer alan hükümleri esnetmektedir. 6102 Sayılı Yeni TTK madde 379 Birinci Fıkrasında “Bir şirket kendi paylarını, esas veya çıkarılmış sermayesinin onda birini aşan veya bir işlem sonunda aşacak olan miktarda, ivazlı olarak iktisap ve rehin olarak kabul edemez. Bu hüküm, bir üçüncü kişinin kendi adına, ancak şirket hesabına iktisap ya da rehin olarak kabul ettiği paylar için de geçerlidir.” denilmekle, bir anonim şirketin esas veya çıkarılmış sermayesinin % 10'unu aşmamak şartıyla kendi hisselerini iktisap edebilmesine imkân tanınmıştır.

Şirketin kendi paylarını iktisap etmesi yasağı, şirketin malvarlığının korunması amacını gütmektedir. Şirketin kendi paylarını iktisap etmesi, çeşitli yönlerden sakıncalı görülmektedir. Bu sakıncalar;

- Şirkete koyulan sermayenin geri alınması yasağına aykırılık,
- Ortaklara ait olması gereken sermayenin kaybı,
- Hissenin değer yitirmesi riskinin ortaklık tarafından üstlenilmesi,
- Ortaklık gelirlerinin ortaklık amacı dışında kullanılması,
- Şirketin likidite kaybına uğraması,
- Alacaklıların teminatının azaltılması şeklinde sayılabilir.

Şirketin kendi paylarını iktisap etme yasağına ilişkin düzenlemenin hemen ardından, Ticaret Kanunu'nun 380. maddesinde, şirket paylarını iktisap etmesi

amacıyla şirketin üçüncü kişilere; avans, ödünç veya teminat vermesi de yasaklanmıştır. (Nilsson, 2011, 90). Böylelikle TTK, iktisaba belirli ölçüde izin verirken yukarıda sıralanan sakıncalarını da ortadan kaldırmıştır.

379. madde hükmünden anlaşılacağı üzere TTK'ye göre şirket, esas veya çıkarılmış sermayesinin % 10'una kadar olan kısmını iktisap edebilmektedir. Aynı maddenin devamında (2. Fıkrasında) *“Payların birinci fıkra hükmüne göre iktisap veya rehin olarak kabul edilebilmesi için, genel kurulun yönetim kurulunu yetkilendirmesi şarttır. En çok beş yıl için geçerli olacak bu yetkide, iktisap veya rehin olarak kabul edilecek payların itibarî değer sayıları belirtilerek toplam itibarî değerleriyle söz konusu edilecek paylara ödenebilecek bedelin alt ve üst sınırı gösterilmek zorundadır. Her izin talebinde yönetim kurulu, yasal şartların gerçekleştiğini belirtir”* denilerek iktisabın gerçekleşebilmesi için genel çerçeve çizilmiştir.

Genel kurul izninin alınması gerekliliğinin istisnası yeni TTK madde 381'de düzenlenmiştir. TTK madde 381'in birinci fıkrasına göre, *“Bir şirket, yakın ve ciddi bir kayıptan kaçınmak için gerekli olduğu takdirde, kendi paylarını, 379 uncu maddeye göre genel kurulun yetkilendirmeye ilişkin kararı olmadan da iktisap edebilir”* denilmektedir. Ancak, bu durumda yönetim kurulu, iktisabın sebebini ve amacını, iktisap edilen payların itibari değerleri toplamını, sermayenin ne kadarını temsil ettiğini, bedelini ve ödeme şartlarını bir rapor halinde ilk genel kurul toplantısında ortakların bilgisine sunmakla yükümlüdür. Yakın ve ciddi bir kayba örnek olarak; şirketin kendi paylarını iktisap etmemesi halinde borca batık bir kişiden alacağını tahsil edememesi, hisse senetlerinin borsada ani düşmesi veya düşebilecek durumda olması, şirket hâkimiyetinin başka bir grubun eline geçmesi veya geçecek olması durumları verilebilir (Doğrusöz vd., 2011, 61).

TTK'nin 382. maddesinde ise bu uygulamanın istisnaları düzenlenmiş olup, buna göre;

- a) Sermayenin azaltılması nedeniyle yapılıyorsa,
- b) Külli halefiyetin (miras) gereği ise,
- c) Bir kanuni satın alma yükümünden doğuyorsa,
- d) Bedellerinin tümünün ödenmiş olması şartı ile cebri icradan, bir şirket alacağının tahsili amacına yönelikse,
- e) Şirket, bir menkul kıymet şirketi ise

379. maddede belirtilen % 10'luk sınıra, genel kurul kararına ve net aktife sahip olma şartlarına bağlı olmaksızın kendi paylarını iktisap edebilir denilmektedir. Ayrıca, Kanunun 383. maddesinde; bir şirketin, bedelleri tamamen ödenmiş olması şartı ile kendi paylarını ivazsız (karşılıksız) olarak iktisap edebileceği öngörülmüştür. Bu durum ayrıca 379. Maddenin 4. Fıkrasında *“Birinci, ikinci ve üçüncü fıkralar uyarınca sadece, bedellerinin tümü ödenmiş bulunan paylar iktisap edilebilir”* şeklinde de ifade edilmiştir.

İstisna haller hariç olmak üzere, bir anonim şirketin iktisap ettiği payların bedellerini ödemek için öz kaynaklarının müsait olması gerekmektedir. Kanununun 379. maddesinin 3. fıkrasında “*iktisap edilecek payların bedelleri düşüldükten sonra kalan şirket net aktifi, en az esas veya çıkarılmış sermaye ile kanun ve esas sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeyen yedek akçelerin toplamı kadar olmalıdır*” denilmektedir. Net aktif, şirket sermayesini aşan mal varlığı demektir. Dolayısıyla iktisap edilecek paylar için ödenecek bedel çıkarıldıktan sonra şirket yine net aktife sahip olmalı ve bu net aktifin tutarı, şirketin esas veya çıkarılmış sermayesi ile kar dağıtımına konu edilmeyecek öz kaynak toplamı kadar olmalıdır (Otlu, 2011, 204).

Ayrıca 379. Maddenin 4. Fıkrasında “*Birinci, ikinci ve üçüncü fıkralar uyarınca sadece, bedellerinin tümü ödenmiş bulunan paylar iktisap edilebilir*” denilmektedir.

Ayrıca, **yeni TTK ile anonim ortaklıkların iktisap ettikleri kendi pay senetleri için yedek akçe ayırma zorunluluğu getirilmiştir. TTK'nin 520. maddesinde** “*şirket, iktisap ettiği kendi payları için iktisap değerlerini karşılayan tutarda yedek akçe ayırır. Bu yedek akçeler, anılan paylar devredildikleri veya yok edildikleri takdirde çözülebilir*” hükmü yer almaktadır. **Çözülen yedekler serbestçe kullanılabilir. Diğer bir ifade ile bu yedekler dağıtılabilir veya sermayeye eklenebilirler** (Şengür, 2011, 112).

İktisap edilen paylarla ilgili olarak TTK'nin 389. maddesi; bedelsiz olarak elde edilen paylar hariç, diğer payların genel kurul toplantı sayısının hesaplanmasında dikkate alınmayacağı, payların hiçbir pay sahipliği hakkı vermeyeceği ve bütün haklarının donacağı belirtilmiştir.

Bütün bu açıklamalar doğrultusunda, Tablo 1’de iktisap konusunun SPK, Eski TTK ve Yeni TTK’daki karşılıkları özet halinde verilmiştir.

Tablo 1: İktisap Kavramının Yasalar karşısındaki Genel Görünümü

SPK	ESKİ TTK	YENİ TTK
SPK'nın 10.08.2011 tarih 26/767 sayılı kararına göre İMKB'de işlem gören şirketlerin kendi paylarını satın almaları sırasında uyulacak birtakım ilke ve esaslar belirlenmiştir. <u>Bu kararda uygulamanın başlama tarihine ilişkin herhangi bir ifade yer almamaktadır. SPK karar tarihi itibarıyla uygulamanın yapılmasının mümkün olduğunu. Yeni TTK'nın yürürlüğe girmesini beklemeden işlem yapılabileceğini ilan etmiştir..</u>	6762 sayılı Eski TTK 329. Maddesinde, (istisnai haller dışında) şirketlerin, ortaklık paylarını temsil eden hisse senetlerini temellük edemeyeceği yani satın alamayacağı gibi rehin olarak da kabul edemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır.	<ul style="list-style-type: none">• 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yasalanan ancak genel anlamda yürürlüğe girişi tarihi 01.07.2012 olan yeni TTK 379. maddeye göre şirket, esas veya çıkarılmış sermayesinin ancak %10'una kadar olan kısmını iktisap edebilmektedir.• 379. maddesinin 3. fıkrasında “iktisap edilecek payların bedelleri düşüldükten sonra kalan şirket net aktif, en az esas veya çıkarılmış sermaye ile kanun ve esas sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeyen yedek akçelerin toplamı kadar olmalıdır” denilmektedir.• TTK'nun 380. maddesinde şirketin, paylarını iktisap etmek amacıyla üçüncü kişilere avans, ödünç veya teminat vermesi yasaklanmıştır.• TTK'nun 381. maddesinde “ bir şirket yakın ve ciddi bir kayıptan kaçınmak için gerekli olduğu takdirde kendi paylarını genel kurul kararı olmadan da iktisap edebilir” denilmektedir.• TTK 520. maddesi ile anonim ortaklıkların iktisap ettikleri kendi pay senetleri için iktisap değerlerini karşılayan tutarda yedek akçe ayırma zorunluluğu getirilmiştir.

5. İktisap İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

5.1. İktisap Edilen Payların Muhasebeleştirilmesi

Tek Düzen Hesap Planında geri alınan payların muhasebeleştirileceği özel bir hesap bulunmamaktadır. Ayrıca, TMS 32 “Finansal Araçlar: Sunum” standardının 33. maddesinde “*İşletmenin, özkaynağına dayalı finansal araçlarını yeniden edinmesi durumunda, bu araçlar (işletmenin geri satın alınan kendi hisseleri) özkaynaktan düşülür*” hükmü yer almaktadır. Şirketin iktisap ettiği kendi pay senetlerini, işletmenin bir varlığı olarak nitelendirmek mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu paylar iktisap edildiğinde, TMS 32 uyarınca, bilançoda varlıklar içerisinde değil, özkaynaklar altında bir düzenleyici hesapta raporlanmasının daha uygun olacağı düşüncesiyle, geri alınan payların muhasebeleştirilmesinde, bir düzenleyici hesap olarak “**Geri Alınan Hisse**”

Senetleri” hesabı kullanılmıştır. Kullanılan bu hesap, sermayenin sabitliği ilkesi gereği 50 nolu hesap grubu altında değil 51 nolu hesap² grubu altında açılacak bir düzenleyici hesap olarak yer alması gerektiği kanaatindeyiz. Geri satın alınan paylar bu hesaba nominal değeri üzerinden değil, satın alma değeri yani maliyeti üzerinden kaydedilmelidir.

Aynı standart uyarınca işletme, geri satın aldığı kendi hisselerinin elde bulundurulmuş tutarını ya bilançoda ya da dipnotlarda ayrı ayrı kamuoyuna açıklamak durumundadır. İşletme, özkaynağına dayalı finansal araçlarını ilişkili taraflardan geri satın alması durumunda ise "TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları" Standardı ile uyumlu olarak kamuoyuna açıklanmak zorundadır.

Örnek: Toprak Çimento AŞ'nin çıkarılmış sermayesi 1.000.000-TL olup, her biri 1 TL nominal değerli 1.000.000 adet paya ayrılmıştır. Şirket yönetim kurulu 01. 07. 2012 tarihinde, hisse senetlerinin borsadaki ani düşüşünün önüne geçmek amacıyla kendi paylarından 50.000 adedini, her birini 5 TL'den satın almıştır. Ödeme, bankadaki hesaptan yapılmıştır. İktisap edilen paylar için yılsonunda, 2012 yılı karından, iktisap bedelleri tutarında yedek akçe ayrılmıştır.

1	01. 07. 2012		
	514- Geri Satın Alınan Paylar³	250.000	
	102- Bankalar		250.000
	Payların geri satın alınması.		
	31. 12. 2012		
2	570- Geçmiş Yıllar Karları		
	Veya	250.000	
	590- Dönem Net Karı		250.000
	540- Yasal Yedekler⁴		
	Geri alınan paylar için ayrılan yedek akçe.		
	/		

5.2. İktisap Edilen Payların Elden Çıkarılması

TTK'nin 384. maddesinde, TTK'nin 382. maddesinde düzenlenen istisnalar uyarınca iktisap edilen payların itibari değerleri toplamının, şirketin esas veya çıkarılmış sermayesinin %10'unu aşması halinde, aşan kısmının, şirket için herhangi bir kayba yol açmadan devirleri mümkün olur olmaz ve her durumda iktisaplarından itibaren 3 yıl içinde elden çıkarılacağı öngörülmüştür. Elden çıkarma zorunluluğu tüm iktisaplar için geçerli olmayıp; sadece külli halefiyet, cebri icradan bir şirket alacağının tahsili ve ivazsız olarak iktisap edilen paylar için söz konusu olup, o da esas veya çıkarılmış sermayenin % 10'unu aşması durumunda geçerlidir. Çünkü bu payların iktisabı ihtiyaçlardan değil,

zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Zorunluluğun etkisi ortadan kalkınca bu paylar elden çıkarılmalıdır (Doğrusöz vd., 2011, 507).

TMS 32’de, “İşletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarının alışından, satışından, ihracından ya da iptalinden dolayı gelir tablosuna herhangi bir kazanç ya da kayıp yansıtılmaz” denilmektedir. Şirket iktisap ettiği kendi paylarını ileriki bir tarihte elden çıkardığında, ilgili düzenleyici hesap, bu payların alış bedeli (maliyet bedeli) kadar alacaklandırılır. Payların alış bedeli ile elden çıkarma bedeli arasındaki farkın olumlu olması halinde, bu fark **520- Hisse Senedi İhraç Primleri Hesabı**’nda kayda alınmalıdır. Söz konusu fark olumsuz ise, yukarıda sözü edilen Standart uyarınca, varsa, öncelikle şirket bilançosunda yer alan 520- Hisse Senetleri İhraç Primleri Hesabı’ndan düşülmelidir. Bilançoda bu hesap yoksa ya da yeterli değilse, bu durumda eğer varsa, esas sözleşme veya genel kurul kararıyla ayrılmış ve belirli bir amaca özgülenmemiş yedek akçeler ile kanuni yedek akçelerin serbestçe kullanılabilen kısımları ve diğer mevzuatın bilançoya konulmasına ve sermayeye eklenmesine izin verdiği fonlardan mahsup edilebilir. Ayrıca, iktisap edilen paylar devredildikleri veya yok edildiklerinde çözülen yedekler serbestçe kullanılabilir. Dolayısıyla, bu yedekler dağıtılabileceği gibi sermayeye de eklenebilir.

Örnek: Nominal değeri 1 TL olan ve daha önceki bir tarihte tanesi 5 TL’den satın alınan 50.000 adet pay, 15. 02. 2013 tarihinde, tanesi 6 TL’den satılarak elden çıkarılmıştır. Satış işlemi banka aracılığı ile yapılmıştır.

Yedekler dağıtılsa;

15. 02. 2013			
1	102 Bankalar	300.000	
	514- Geri Satın Alınan Paylar		250.000
	520- Hisse Senedi İhraç Primleri⁵		50.000
	Payların satışının kaydı.		
	/		

15. 02. 2013			
2	540- Yasal Yedekler	250.000	
	570- Geçmiş Yıllar Karları		250.000
	Satılan paylar nedeniyle serbest bırakılan yedeklerin ortaklara dağıtılabilmesi için Geçmiş Yıllar karları hesabına devri		
	/		

15. 02. 2013			
3	570- Geçmiş Yıllar Karları	250.000	
	331- Ortaklara Borçlar		250.000
	Geçmiş Yıllar karları hesabına devredilen yedeklerin ortaklara dağıtılması.		
	/		

Sermayeye eklenirse;

15. 02. 2013			
1	501-Ödenmemiş Sermaye	250.000	
	500- Sermaye		250.000
	Sermaye taahhüdünün kaydı.		
	15. 02. 2013	250.000	
2	540- Yasal Yedekler⁶		250.000
	501-Ödenmemiş Sermaye		
	Sermaye taahhüdünün serbest kalan yedeklerle karşılanmasının kaydı.		
	/		

Örnek: Aynı örnekte, söz konusu paylar aynı tarihte, tanesi 6 TL yerine, 4 TL'den satılmış olsaydı.

1	15. 02. 2013 102 Bankalar 520- Hisse Senedi İhraç Primleri 514- Geri Satın Alınan Paylar Payların satışı ve satış zararının Hisse Senedi İhraç Primlerinden mahsup edilmesinin kaydı.	200.000 50.000 250.000	250.000
2	15. 02. 2013 540- Yasal Yedekler 570- Geçmiş Yıllar Karları Satılan paylar nedeniyle serbest bırakılan yedeklerin ortaklara dağıtılabilmesi için Geçmiş Yıllar Karları hesabına devrinin kaydı.		250.000
3	15. 02. 2013 570- Geçmiş Yıllar Karları 331- Ortaklara Borçlar Geçmiş yıllar karları hesabına devredilen yedeklerin ortaklara dağıtılmasının kaydı.	250.000	250.000

Bu örnekte payların alış bedelinden daha düşük bir fiyata satılmasından kaynaklanan 50.000 TL tutarındaki zarar, şirket bilançosunda Hisse Senedi İhraç Primlerinin bulunduğu varsayılarak, zarar tutarı bu hesaptan düşülmüştür.

5.3. İktisap Edilen Paylar Nedeniyle Sermayenin Azaltılması

TTK'nin 384. maddesinde, istisnalar uyarınca iktisap edilen payların itibari değerleri toplamının, şirketin esas veya çıkarılmış sermayesinin % 10'unu aşması halinde, aşan kısmının, şirket için herhangi bir kayba yol açmadan devirleri mümkün olur olmaz ve her durumda iktisaplarından itibaren 3 yıl içerisinde, 385. madde uyarınca, kanuna aykırı bir biçimde iktisap edilen ya da rehin olarak alınan payların ise en geç altı ay içerisinde elden çıkarılacağı veya rehinin kaldırılacağı öngörülmüştür.

Ancak TTK'nin 386. maddesinde, yukarıda sözü edilen payların belirtilen sürelerde elden çıkarılmaması halinde, bu payların, sermayenin azaltılması nedeniyle hemen yok edilmesi öngörülmüştür.

Örnek: Aynı örnekte, daha önceki tarihte satın alınan payların yasada belirtilen süre içerisinde elden çıkarılmadığı ve bu nedenle sermayenin azaltılması yoluyla yok edildiği varsayılmıştır.

Bu durumda payların alış bedeli olan (50.000 x 5 TL) 250.000 TL ile payların temsil ettiği ve dolayısıyla azaltılacak sermaye tutarı olan (50.000 x 1 TL) 50.000 TL arasındaki farkın (250.000 – 50.000 = 200.000 TL), bu örnekte, satın alınan paylar için daha önce ayrılmış bulunan yedeklerden mahsup edilmesi gerekmektedir.

15. 02. 2013			
1	500- Sermaye	50.000	
	540- Yasal Yedekler	200.000	
	514- Geri Satın Alınan Paylar		250.000
	Elden çıkarılmayan paylar nedeniyle sermayenin azaltılması ve aradaki farkın yedeklerden karşılanmasının kaydı.	50.000	
15. 02. 2013			50.000
2	540- Yasal Yedekler		
	570- Geçmiş Yıllar Karları		
	Satılan paylar nedeniyle serbest bırakılan yedeklerin kalan kısmının ortaklara dağıtılabilmesi için Geçmiş Yıllar Karları hesabına devri		
15. 02. 2013			
3	570- Geçmiş Yıllar Karları	50.000	
	331- Ortaklara Borçlar		
	Geçmiş Yıllar Karları hesabına devredilen yedeklerin ortaklara dağıtılması.		50.000
/			

6. Sonuç

Eski TTK ile şirketten alacaklı olanların çıkarlarını tehlikeye düşürmemek, şirketin kendi payları ile borsada işlem yapmasını önleyerek spekülatif hareketlerin önüne geçmek, ortaklar arasındaki eşit işlem ilkesini ihlal etmemek, şirketin başka grupların eline geçmesini önlemek, şirket üzerinde hakimiyet

kurulmasını ve payların gerçek değerden farklı bir bedelle devredilmesini önlemek vb. amaçlarla yasaklanan anonim şirketlerin kendi paylarını iktisap etmesi, yeni TTK ile Dünyanın gelişmiş ülkelerinde gözlemlenen eğilimlere paralel olarak; ülkemizde de istisnai haller dışındaki yasaklardan vazgeçilmiş ve yeni TTK ile şirketlere, ortaklarının elinde bulunan hisse senetlerini belirli şartlar ve belirli sınırlar dahilinde iktisap etme imkanı sağlanmıştır.

Anonim şirketlerin kendi hisselerini iktisap etmeleri, iktisap edilen hisse senetlerinin elden çıkarılması veya yasal süreler dâhilinde elden çıkarılmayan payların şirket sermayesinin azaltılarak yok edilmesi halinde yapılması gereken muhasebe kayıtlarının incelendiği bu çalışmada; iktisap edilen paylar için bir düzenleyici hesap olan Geri Satın Alınan Paylar hesabının kullanılmasının, payların elden çıkarılması halinde ise, gelir tablosuna herhangi bir kazanç ve kayıp yansıtılmaksızın, kayıp ve kazançların öz kaynaklarda raporlanmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

TDHP’de geri alınan payların muhasebeleştirilmesi ile ilgili özel bir hesap bulunmamasıyla birlikte, TMS- 32 Finansal Araçlar: Sunum madde 33’de “İşletmenin, özkaynağına dayalı finansal araçlarını yeniden edinmesi durumunda bu araçlar özkaynaktan düşülür” hükmü ve özün önceliği kavramı gereğince söz konusu payların iktisap edildiğinde bilançoda varlıklar içerisinde değil, özkaynaklar altında bir düzenleyici hesapta raporlanmasının daha uygun olacağı düşüncesiyle, çalışmada düzenleyici hesap olarak “**Geri Alınan Hisse Senetleri**” hesabı kullanılmıştır. Payların elden çıkarılması halinde ise gelir tablosuna herhangi bir kazanç ve kayıp yansıtılmaksızın, kayıp ve kazançların öz kaynaklarda raporlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

TTK’nin 520. maddesinde; “şirket, iktisap ettiği kendi payları için iktisap değerlerini karşılayan tutarda yedek akçe ayırır. Bu yedek akçeler, anılan paylar devredildikleri veya yok edildikleri takdirde çözülebilir” denilmektedir. İlgili kanunda yedeklerin nereden ayrılacağı konusunda ise bir düzenleme olmamasıyla birlikte, yedek ayrılması zorunluluğu bir Kanun ile düzenlendiği için çalışmada **540- Yasal Yedekler** hesabı kullanılmıştır.

İktisap edilen payların alım satımı sırasında ortaya çıkan gelir ve giderlerin kar/zarara yansıtılmaması, aynı şekilde, “vergiden istisna edilen bir gelirin elde edilmesi sırasında ortaya çıkan giderlerin Kanunun Kabul Edilmeyen Gider kabul edilmesi” anlayışına uygun olarak, payların alım satımı sırasında ortaya çıkan alış ve satış giderlerinin ve komisyonlarının da kar/zarara yansıtılmamasını gerekmektedir.

Kaynakça

Doğrusöz, A.B., Onat, Ö. ve Töralp, F.T. (2011), *Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak Hükümleri*, İstanbul: İSMMM Yayınları, Yayın No: 141.

Oğuzman, M.K. ve Barlas, N. (2003), *Medeni Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Oğuzman, M.K. ve Özer, S. (2002), *Eşya Hukuku*, İstanbul.

Okutan Nilsson, G. (2010), Anonim Şirketlerin Kendi Hisselerini İktisabı Bağlamında Finansal Yardım Yasağı, *Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukukunda Güncel Gelişmeler Türk –Alman Uluslararası Sempozyumu*, 25- 26 Haziran 2010.

Otlu, F. (2011). *Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Gözden Geçirilmiş Şirketler Muhasebesi*, Malatya: Malatya SMMM Odası Yayınları, Yayın No: 2003-61.

Özcan, H. (1985), *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Poroy, R., Tekinalp, Ü. ve Çamoğlu, E. (2010), *Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku*, İstanbul: Vedat Yayınevi.

Pulaşlı, H. (2011), *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, Ankara: Adalet Yayınevi.

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, Madde 22

SPK, 10.08.2011 Tarih ve 26/767 Sayılı Karar

SPK, 23.08.2013 Tarih ve 29/954 Sayılı Karar

Şengür, E.D. (2011), Yeni Türk Ticaret Kanunu İle Anonim Şirketlerde Sermaye İle İlgili Getirilen Yenilikler, *Mali Çözüm Dergisi*, 103, 97-120.

Türk Ticaret Kanunu (6762 Sayılı)

Türk Ticaret Kanunu (6102 Sayılı)

Türk Ticaret Kanunu Gerekçesi (6102 Sayılı)

Notlar

Not 1. Payların elden çıkarılması için baştaki programın tamamlanmasına, programda belirtilen üst alım sınırına ulaşılmasına gerek yoktur. Geri alım programı amacına ulaşmış ise, genel kurul geri alım programının tamamlandığı yönünde bir karar alır ve bu karardan sonra geri alınan paylar

elden çıkarılır. Diğer taraftan 18 aylık sürenin dolması halinde genel kurulun geri alım programının tamamlandığı yönünde bir karar almasına gerek kalmayabilir. Çünkü paylar her halükarda 18 aylık sürenin sonunda elden çıkarılmalıdır.

Not 2. 50 Grubunda değil de 51 grubunda gösterilmesinin sebebi şu şekilde açıklanabilir; 50 grubu ödenmiş sermayeyi gösterdiği için, bu hesabın 50 grubunda açılması ödenmiş sermayenin yanlış raporlanmasına neden olur. Çünkü bu hesap bir düzenleyici hesap olacağı için, geri alınan hisse senedi tutarları ödenmiş sermaye tutarının daha az raporlanmasına neden olacaktır. Bu durumda 51 grubuna da bir grup adı verilmelidir. Çünkü 51 grubu Tek Düzen Hesap Planında boş bırakılmıştır.

Not 3. TMS 32'ye göre “İşletmenin, öz kaynağına dayalı finansal araçlarını yeniden edinmesi durumunda (yani iktisap etmesi durumunda), bu araçlar özkaynaktan düşülür” hükmü yer almaktadır. TMS 32, 8. Yönerge ve muhasebenin temel kavramlarından özün önceliği kavramı gereği şirketin iktisap ettiği kendi pay senetlerini, şirketin bir varlığı olarak nitelendirmek mümkün olamayacağından iktisap edilen paylar bir varlık hesabında değil özkaynak hesabında indirim kalemi olarak takip edilmelidir.

Not 4. TTK. 520. Madde: “*şirket, iktisap ettiği kendi payları için iktisap değerlerini karşılamanın tutarda yedek akçe ayırır. Bu yedek akçeler, anılan paylar devredildikleri veya yok edildikleri takdirde çözülebilir*” Bu madde de yer alan yedek ayırma zorunluluğunun gerekçesi, şirketlerin kendi paylarını iktisap etmelerinin şirketin sermayesini azaltacak olmasıdır. Ayrıca şirketlerin kendi paylarını iktisap etmeleri, ilgili kanunun 379. ve devamı maddelerinde kısıtlanmış ve ağır şartlara bağlanmıştır.

Bununla birlikte İlgili kanunda yedeklerin nereden ayrılacağı konusunda ise bir düzenleme olmamakla birlikte yedek ayrılması zorunluluğu bir Kanun ile düzenlendiği için çalışmada 540 Yasal Yedekler hesabı kullanılmıştır.

Ayrıca, üzerinden yedeklerin ayrılacağı kar belli değilse, hisseler dönem başında alınmışsa ve dönem karı henüz ortada olmadığı için yani kar/zararın olup olmayacağı belli olmadığından; ya geçmiş yıl karlarından ya da geçici vergi dönemleri beklenecek dönem karlarından yedek ayrılabilir.

Not 5. Hisselerin elden çıkarılması durumunda ortaya çıkan gelir ve giderlerin Kar/Zarar'a (Gelir tablosuna) kaydedilmemesi gerekir (TMS 32). Bu durum özellikle gelirlerin, realize olmuş kar olarak kabul edilmesi durumunda ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu kar, finansal tablolarda “Diğer Kapsamlı Kar” olarak raporlanmalıdır. Bu bağlamda, ortaya çıkan olumlu farkların kar olarak ortaklara dağıtılmaması gerekir.

Not 6. Bu örnekte yasal yedeklerin yasal sınırı aştığı, yani yasal yedeklerin serbestçe kullanılan kısmının olduğu varsayılmıştır.